

Vrede over Israël

Jaargang 50
Nummer 2
Maart 2006

Van de redactie 2

Psalm 22 en de koning van de Joden 3

Gedachten rondom Psalm 22 7

Bij het glas-in-loodraam van Marc Chagall 13

De breuk van synagoge en kerk vanwege de paasdatum 14

De scepter zal van Juda niet wijken, noch de heersersstaf tussen zijn voeten, totdat Silo komt, en hem zullen de volken gehoorzaam zijn.

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten 'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Van de redactie

In het tweede nummer van jaargang 50 staat Psalm 22 centraal.

Elk jaar houdt Deputaten Kerk en Israël een beziningsweekend over een bepaald thema. Februari j.l. werd nagedacht over de vraag hoe in de synagoge en in de kerk de Tenach of het Oude Testament gelezen en uitgelegd wordt. Als bijbelgedeelte werd Psalm 22 uitgekozen.

Psalm 22 wordt in de kerk doorgaans rechtstreeks op Jezus betrokken. De oorzaak daarvoor moet in de Evangelien gezocht worden. We lezen daar hoe Jezus, toen Hij gekruisigd werd, de woorden van deze psalm op de lippen genomen heeft.

De heer Jurrian Fahner schreef over de psalm een afstudeerscriptie aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn. De titel van het werkstuk luidt: “Klacht van de koning – Messiaanse implicaties van Psalm 22”.

In de Schriftstudie van zijn hand, getiteld “Psalm 22 en de koning van de Joden”, laat hij zien hoe in de kerk deze psalm doorgaans Messiaans gelezen wordt.

Binnen de joodse traditie heeft Psalm 22 niet direct een centrale plaats gekregen. De psalm draagt daar

geen Messiaans karakter, maar wordt heel verrassend verbonden met de vastendag van koningin Esther. De psalm wordt gebruikt als een bede om verlossing uit de ballingschap.

Mevrouw Nechamah Mayer-Hirsch, die in de orthodox joodse traditie staat, laat in het artikel “gedachten over Psalm 22” het verband met het boek Esther zien. Van haar hand verscheen eerder een boek over de rol Esther en het daarbij behorende Poerimfeest.

In haar artikel geeft ze een uitgebreide schets van de grote betekenis van de psalmen als gebeden in de joodse liturgie en in het persoonlijk gebedsleven. Zij sluit af met erop te wijzen hoe gemakkelijk we, levend binnen onze eigen traditie, aan inlegkunde doen.

Bij het Centrum voor Israëlstudies (CIS) is een tweede boek verschenen. De emeritus predikant van de Nederlands Hervormde Kerk ds. C. den Boer schreef het boek “Pasen – feest van bevrijding”.

In de bespreking van dit boek laat uw eindredacteur zien hoe de viering van Pasen het uiteengroeien van synagoge en kerk bevordert heeft.

In het boek pleit ds. C. den Boer terecht voor de blijvende verbondenheid van de kerk met het volk Israël.

Psalm 22 en de koning van de Joden

Jurrian Fahner

Veertigdagentijd 2006 A.D.

“Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?” De schreeuw waarmee Psalm 22 begint, peilt de diepste nood van een mens die leeft met God. Ziekte, verlies, vijandschap en eenzaamheid kunnen je het besef geven dat God niet meer bij je is. Tegelijk wordt dat dan ook het ergste van alles. God, op wie je vertrouwd, laat je in de steek. Omdat God de enige reden van je bestaan is, is je leven dan geen leven meer. Als God zijn gelaat verbergt, is dat voor de gelovigen bitterder dan de dood – met woorden uit de Dordtse Leerregels (V, 13).

Doordat in de psalm zo veel beelden gebruikt worden, is het niet precies duidelijk welke nood de dichter concreet ervaart. Hij wordt bespot door ieder die hem ziet (vs. 7, 8). De dood hangt hem voortdurend boven het hoofd. In de psalm wordt dat beschreven met de beelden van verscheurende dieren, die hem omringen (vs. 10, 11, 17, 21, 22). Die lijken te staan voor mensen die het op zijn leven gemunt hebben. Vooruitlopend op zijn dood, verdelen ze alvast de buit (vs. 17). Volgens sommige uitleggers kunnen we de dieren ook lezen als demonische machten. Afgaand op de verzen 15-16 en 18 zeggen weer anderen dat de dichter lijdt aan een dodelijke ziekte.

Het is niet juist een van deze situaties te isoleren van de andere en te zeggen dat dat de concrete nood situatie van de dichter is. De dichter put zich uit in een opeenhoping van beelden, die tezamen de diepte van zijn nood weergeven. Enerzijds dient de veelheid van beelden om te laten voelen hoe nodig hij zijn God heeft. En hoe ondraaglijk het is dat God juist nu de Afwezige is. Anderzijds zijn alle beelden de samenbalging van dat ene: mijn Góð heeft mij verlaten. “U legt mij neer in het stof van de dood.” (vs. 16)

Kroongetuige van het kruis

De eerste christengemeenten hebben deze psalm gelezen als de psalm van Jezus aan het kruis. Marcus en Mattheüs vermelden het openingsvers van de psalm

Psalm 22:2a

Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten, ...?

Marcus 15:34

Aan het einde daarvan, in het negende uur, riep Jezus met luide stem: ‘Eloï, Eloï, lema sabachtani?’, wat in onze taal betekent: Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?’

Schriftstudie
n.a.v.
Psalm 22

Psalm 22 en de koning van d

Kennelijk wil Marcus overeind houden dat Jezus wel degelijk de koning van de Joden is

als het laatste woord van Jezus. Lucas en Johannes hebben andere kruiswoorden, maar ook in hun verhaal van de gebeurtenissen speelt Psalm 22 een belangrijke rol. Je zou de psalm de kroongetuige van het kruisigingsverhaal kunnen noemen.

We concentreren ons nu op het oudste evangelie: dat van Marcus. In Marcus 15 komen drie verwijzingen naar de psalm voor. Allereerst vertelt hij in vs. 24 over de verdeling van Jezus' kleren, met een duidelijke verwijzing naar Ps. 22:19. Even verder, in vs. 29-32, verhaalt hij over de spot van de omstanders, de overpriesters en de schriftgeleerden. Vooral in de grondtaal is te zien dat de evangelist hier zinspeelt op de verzen 7-9 van de psalm.

De derde en laatste verwijzing naar de psalm is uiteraard het kruiswoord in Mc. 15:34. Het ligt het meest voor de hand om aan te nemen dat het gaat om een

uitspraak die Jezus inderdaad zo gedaan heeft, en dat de eerdere verwijzingen door Marcus of door zijn bronnen in het verhaal zijn gevlochten.

Het is opvallend, dat met name de eerste twee verwijzingen in nauw verband staan met de vraag wie Jezus eigenlijk is. Is hij de koning van de Joden, ofwel de Messias? De uitdrukking "koning der Joden" komt in Marcus vijf keer voor, en uitsluitend in hoofdstuk 15. Na de verdeling van zijn kleren wordt Jezus gekruisigd, en de aanklacht tegen hem luidt "de koning van de Joden" (vs. 26). Ook de bespotting draait om Jezus' koningschap: "laat die Messias, die koning van Israël, nu van het kruis afkomen" (vs. 32).

Kennelijk wil Marcus, terwijl alles in zijn verhaal ertégen pleit, overeind houden dat Jezus wel degelijk de koning van de Joden is. En hij voert daarbij schriftwoorden uit Psalm 22 op als getuige. Tegelijk

Jurrian Fahner verklaart Psalm 22 tijdens het bezinningsweekend

zijn die alleen op te vangen voor de goede verstaander. “Wie oren heeft om te horen, moet goed luisteren!” (Mc. 4:9).

Voor wie Jezus volgt, hebben de zichtbare omstandigheden niet het laatste woord. Al zijn die volstrekt uitzichtloos, al loopt het uit op de dood. Je hoeft niet af te gaan op wat je ogen zien, of wat je hart ervaart, maar op wat je oren horen. God fluistert ons bij monde van Marcus toe dat zijn plan *niet* wordt verijdeld, zelfs niet als Jezus voor het oog als een mislukking sterft.

Koning van de toekomst

Waarom kan deze psalm nu voor Marcus fungeren als getuige dat Jezus de koning van de Joden is? De ik-figuur in de psalm is toch David, of een willekeurige lijdende rechtvaardige? Uit verschillende Joodse bronnen uit de tijd na het Oude Testament weten we dat de psalmen in de loop van de tijd wel werden geïnterpreteerd met het oog op de toekomst. Men verwachtte de doorbraak van Gods heerschappij, waarmee een nieuwe tijd zou aanbreken. Verschillende gebeurtenissen zouden daarmee gepaard gaan, zoals het eindoordeel over de goddelozen en redding en herstel voor Israël.

De rechtvaardigen die in de Psalmen worden beschreven, die ondanks hun onschuld door de goddelozen zijn gedood, zouden dan door God in het gelijk gesteld worden. Dit is te lezen in het boek *Wijsheid van Salomo* 2:12-20 en 5:1-7. De beschrijving van de

rechtvaardige in deze passages sluit aan bij de taal van de individuele klaagpsalmen zoals Psalm 22.

Het is aannemelijk dat de evangelisten Jezus als zo'n lijdende rechtvaardige wilden afschilderen. Dat geldt vooral voor Lucas. Hij geeft de belijdenis van de Romeinse centurio weer als: “Werkelijk, deze mens was een rechtvaardige” (Lc. 24:47), terwijl Marcus en Mattheüs spreken over “deze mens was Gods zoon” (Mc. 15:39, Mt. 27:54).

Maar een “lijdende rechtvaardige” is nog niet per se de “koning van de joden”. Dus er moet *nóg* een stap zitten tussen de Psalm en het gebruik dat Marcus ervan maakt in zijn evangelie. De laatste jaren wordt in het onderzoek naar de Psalmen gezocht naar de betekenissen van de verschillende opschriften en van de volgorde waarin de psalmen zijn geplaatst. Wat kunnen we daaruit afleiden over hoe men de losse psalmen opvatte in de tijd dat men ze samenvoegde tot een boek? Allerlei relaties tussen genabuurde psalmen en binnen bepaalde groepjes psalmen komen boven water.

Psalm 22 volgt op twee koningspsalmen (20 en 21). Daarin staat de bescherming van de koning en zijn verhoring door God centraal (Ps. 20:2, 3, 7, 10 en 21:2, 3, 5). In veel opzichten vormt Psalm 22 daar een contrast mee. Wat gebeurt er als God zijn koning nu eens niet antwoordt (Ps. 22:2, 3)? Alledrie deze psalmen zijn bovendien “van David”. Het is goed mogelijk dat voor latere auteurs zoals de evange-

Chagall: witte kruisiging

**Het is
aannemelijk
dat de
evangelisten
Jezus als
zo'n lijdende
rechtvaardige
wilden
afschilderen**

Psalm 22 en de koning van de Joden

listen, deze psalmen niet alleen op naam stonden van de historische koning David, maar ook sloegen op de toekomstige zoon van David, die als de Messias Gods heerschappij op aarde zou brengen. Men las de

Deputaten
Biesma,
Schenau en
Van de Kamp
luisteren naar
de heer Jurrian
Fahner

psalmen als profetieën van Gods toekomst (zie bijvoorbeeld ook Hand. 2:25-36).

Antwoord in stilte

In de psalm komt er uiteindelijk toch antwoord (vs. 22). We krijgen niet te horen hoe het luidt, maar vanaf dat moment komen we de bedreigende machten in de psalm niet meer tegen. De dichter wendt zich tot zijn volksgenoten om van de redding en de trouw van God te zingen (vanaf vs. 23). En aan het slot stroomt de lofzang over de grenzen van Israël heen, de volkenwereld in (vs. 28, 29). En zelfs over de grenzen van dood en leven wordt God geprezen (vs. 30-32).

Het zou voor de hand gelegen hebben als de evangelisten ook dit

deel van de psalm in het evangelie hadden gebruikt, slaande op de opstanding van Jezus. De evangelisten doen dit echter niet. Vooral bij Marcus valt alle nadruk op het feit dat Jezus verlaten wordt door God. De drie uur durende duisternis (Mc. 15:33) is een aanwijzing dat zich hier het eindgericht reeds over de Zoon van God voltrekt.

Over de opstanding is Marcus heel kort, zeker in het licht van het ontbreken van de verzen 9-20 in veel handschriften. Het is echter de vraag of de stilte die hij op dit punt laat vallen, niet de rest van de psalm oproept. Leven voor de gestorven Zoon en zijn broeders en zusters.

Het paradoxale hoogtepunt van Marcus' evangelie is dat Jezus' godverlaten sterven leidt tot de erkenning door de centurio: "Werkelijk, deze mens was Gods zoon" (Mc. 15:39). De titel Zoon van God omvat nog meer dan het koningschap van de Joden alleen. Marcus wil duidelijk maken dat juist in de smadelijke dood van Jezus, het koningschap van God zélf zichtbaar wordt. God zelf is aanwezig in het eenzame sterven van zijn Zoon.

In onze beleving kan God geheel afwezig zijn. In de wereld om ons heen en in ons hart kan alles ertégen pleiten dat Hij bij ons is, dat Hij ons redt. Net als de lezers van Marcus moeten wij het doen met een woord. Al is de dood rondom ons en de godverlatenheid binnen in ons, wij horen van de Zoon van God. Zijn sterven wordt ons leven.

Gedachten rondom Psalm 22

Nechamah Mayer-Hirsch

Indeling in vijf boeken

In de Thora, de Bijbel is het G'd die ons aanspreekt; Hij neemt het initiatief. In Psalmen, in het Hebreeuws *Tehilliem* genoemd, is het de mens die spreekt, die zich tot G'd richt. De taal is menselijk en laat daarmee ook alle facetten van het menselijke karakter zien. In de Talmoedische periode (200-500 van de gewone jaartelling) las men na elke Thora-lezing die in de synagoge plaats had, een psalm. Men deed er in die tijd drie jaar over om de Thora uit te lezen en dan komt men al gauw in de buurt van de 150. Thora en *Tehilliem*, zoals psalmen in het Hebreeuws genoemd worden, hebben meer met elkaar gemeen, namelijk hun verdeling in vijf verschillende delen. Midrasj *Tehilliem* 1:2 zegt hierover:

Mosje gaf de vijf boeken van de Thora aan Israël

David gaf vijf boeken met psalmen aan Israël

De midrasj 'Sjoger Tow' zegt: Zoals Mosje's laatste woorden tot het volk luiden 'Hoe gelukkig jij, Israël' (Deut. 33:29), zo begint David het psalmboek met 'Gelukkig de man'.

Het lied van de kikvors

De midrasj, de verhalende verklarende uitleg van de bijbeltekst vertelt dat toen koning David het boek der psalmen had afgesloten,

hij vol tevredenheid op zijn werk terugkeek. Hij voelde dat hij zijn doel op aarde bereikt had. Daarom zei hij tegen de Heilige geloofd is Zijn naam: "Is er één scheepsel dat U geschapen heeft in het hele universum dat liederen zingt en lofprijzingen die mijn liederen en lofprijzingen te boven gaan?"

Hij was nog niet uitgesproken toen er een kikvors langs kwam springen en tegen hem zei: "David, verhef

In de synagoge nemen de psalmen bij het gebed een grote plaats in

jezelf niet zo vol trots, want ik zing liederen en lofprijs op een manier die het jouwe te boven gaat. En hoe luidt het lied van de kikvors?

Baroeg sjeem kewod malgoeto le'olam wa' ed

Geprezen is de Naam van Zijn koninklijke Majesteit voor alle eeuwigheid

In de Talmoedische periode las men na elke Thora-lezing, die in de synagoge plaats had, een psalm

Gedachten rondom Psalm 22

In dit artikel gaat het over psalm 22. Deze psalm wordt gelezen op de vastendag van Esther, de dag voor het Poerimfeest

Tehilliem-tabel

Door de Levieten in de Tempel werd voor elke dag van de week een speciale psalm gereciteerd.

Voor zondag psalm 24, maandag psalm 48, dinsdag psalm 82, woensdag psalm 94, donderdag psalm 81, vrijdag psalm 93, sjabbat psalm 92.

In de Talmoed staat dat psalm 81 geschikt is voor de vijfde dag. Op de vijfde dag van de schepping werden de vogels en de vissen geschapen die vrolijkheid naar de wereld brengen. Wanneer de mensen het grote aantal bontgekleurde vissen en vogels aanschouwen, zijn ze onder de indruk van de enorme schepende kracht van G'd. Om uiting te geven aan hun gevoelens willen zij met lofzang G'd prijzen (Rasjie in Rosj Hasjana 31a). Verder lezen we daar (sjabbat 156a) 'Een ieder die geboren is op de vijfde dag van de week zal een vriendelijk mens zijn, die geluk en goedheid deelt met anderen, omdat de vissen en vogels op deze dag geschapen zijn'.

De 11e eeuwse geleerde Rasjie verklaart daarbij dat vissen en vogels een zorgeloos leven leiden, omdat G'd hen overvloedig en gemakkelijk te verkrijgen voedsel heeft gegeven. De aanwezigheid van voldoende voedsel heeft tot gevolg dat de neiging tot egoïsme vanwege het gevecht tot overleven, verdwijnt.

Er zijn mensen die verdeeld over de week het gehele 'Sefer Tehilliem' – het boek der psalmen uitlezen. Elke vrije minuut gebruiken ze voor de recitatie. Het duidelijkst is dat te merken aan de jonge chassidische bruid, die psalmen reciteert tot aan het ogenblik dat haar bruidegom haar komt halen voor de huwe-

lijksplechtigheid. Ze besteedt veel minder tijd aan wereldse zaken dan een doorsnee bruid. De Chassidische richting leest elke Rosj Chodesj – Nieuwemaansdag – het gehele psalmboek uit. Je kan ook een extra psalm zeggen van het jaar waarin je leeft. Ben je bijvoorbeeld 27 jaar, dan zeg je het gehele jaar na je verjaardag psalm 28.

Ook zijn er mensen die over de 150 psalmen een maand doen volgens een vast patroon.

Bij de briet miela- de besnijdenis kan je het kind als extra psalm 12 meegeven. Een speciale psalm, waarin sprake is van een baby is psalm 8:

Door het gestamel van pasgeborenen en zuigelingen hebt U de grondslag van macht gelegd om ondanks tegenstanders vijand en wreker tot zwijgen te brengen

Er zijn handzame psalmboeken te koop, waarin een tabel is bijgevoegd zodat je kunt zien welke psalm er voor welke gelegenheid wordt gelezen. Deze boekjes zijn in het Hebreeuws met Engelse vertaling.

Psalm 22

In dit artikel gaat het over psalm 22. Deze psalm wordt gelezen op de vastendag van Esther, de dag voor het Poerimfeest. Deze psalm is in het jodendom niet zo populair als bijvoorbeeld psalm 23: 'De Eeuwige is mijn herder; ik kom niet tekort'. In veel joodse gemeenten wordt dit aan het einde van de dienst gezegd. Ook kan psalm 22 niet vergeleken worden met de razend populaire psalm 145 die o.a. te vinden is in het ochtendgebed en middaggebed.

Vreugdedans chassidische Joden bij het gebed

Het wordt voorafgegaan door de drie kleine zinnnetjes:

Asjree josjewee weetèga, od jehallaloega sèla – Gelukkig die in Uw Huis verblijvend, steeds weer Uw lof verkondigen (psalm 84, 5).

Asjree ha'am sjèkaga lo – gelukkig het volk dat het gaat zoals dit

Asjree ha'am sjè-adosjeem èlohav – gelukkig het volk, waarvan de Eeuwige de G'd is (ps. 144, 15)

Het kan eveneens niet tippen aan de bijzondere psalmen 113 t/m 118, waarmee de synagogediensten van de feestdagen worden opgevrolijkt. Samen met de voorzanger zingt de gemeenschap deze psalmen in de dienst op hele speciale melodieën.

Wel maakt psalm 22 deel uit van de psalmen die rondom het ziekbed worden gezegd om troost en bemoediging in momenten van grote smart en zielepijn te brengen. Het lijkt er op dat G'd deze persoon in de steek heeft gelaten en dan roept hij of zij uit:

Eli, eli, lama azawtani in het Hebreeuws of Eli, eli lama sabagtani

in het Aramees.

De geleerde, David Kimchi zegt dat er in deze psalm geen sprake is van persoonlijk lijden, doch van het lijden van het gehele volk Israël.

Waarom wordt psalm 22 speciaal op de vastendag van Esther gezegd?

De psalm loopt vooruit op de gebeurtenissen die honderden jaren na koning David, die de auteur ervan is, plaats zouden vinden.

Toen hij op de vlucht was voor zijn zoon Absalom die de troon wilde veroveren, werd hij onderweg vervloekt door een zekere Sjimi ben Gera. Davids mannen wilden daarop deze Sjimi te lijf gaan, maar David hield hen tegen, want in een visioen zag hij dat Sjimi's nakomelingen Esther en Mordechaj waren, zoals er staat in de rol van Esther, de megillat Esther: Mordechaj, zoon van Jair, zoon van Sjimi. Hij zag de bedreiging van zijn volk door de Amalekiet Haman, maar ook de redding die G'd bracht door middel van Esther en Mordechaj.

David, die op dat moment vervuld was van de Heilige Geest voorzag de Babylonische Ballingschap die begon in 586 voor de gewone jaartelling en 70 jaar duurde.

David voorzag eveneens de andere ballingschappen. Hij spreekt in deze psalm het joodse volk van de toekomst in het enkelvoud toe. Eigenlijk zou ieder individu deze psalm iedere dag moeten reciteren, want het volk Israël is ver verwijderd van zijn vroegere glorie.

De psalm loopt vooruit op de gebeurtenissen die honderden jaren na koning David, die de auteur ervan is, plaats zouden vinden

Gedachten rondom Psalm 22

Een prachtige 18e eeuwse Perzische rol van Esther

Met het reciteren van deze psalm zou ieder individu de vurige bede tot G'd moeten richten om een definitief einde te maken aan deze pijnlijk lange ballingschap.

De betekenis van 'Ajèlèt Hasjagar'

Sommige geleerden zeggen dat het eerste vers van psalm 22 een verwijzing is naar het joodse volk, die vergeleken wordt met een liefhebberende hinde, die zeer is toegewijd aan zijn speciale kameraad.

Andere geleerden zeggen dat de belofte van de dageraad van G'ds redding het volk Israël sterk maakt, zelfs in de donkerste nacht van de bittere ballingschap.

Met de 'Ajèlèt Hasjagar' wordt volgens sommige geleerden een bijzonder muziekinstrument bedoeld. Het eerste vers verwijst ook symbolisch naar Esther, want het begint met de woorden: Voor de koorleider, op de 'Ajèlèt Hasjagar'. Dat is volgens sommigen een verwijzing naar Esther.

Zoals de ochtendster het einde van de nacht aankondigt, zo kondigde het wonder van Esther het laatste wonder uit de bijbel aan

'Ajèlèt Hasjagar' kan ook vertaald worden als 'op de wijs van Hinde van de dageraad'.

Vooruitlopend op het inhoudelijke van deze psalm legt de bekende rabbijn Samson Raphael Hirsch uit: 'Ajèlèt Hasjagar' verwijst naar de ochtendster, naar het heldere licht van de dageraad. Want juist voor het aanbreken van de dag is het op z'n donkerst, maar men weet dat dit donker spoedig verdreven zal worden door het licht van de dageraad, licht dat steeds sterker wordt'. Volgens deze rabbijn is het openingsvers daarmee al een voorbode voor vers 23. Want dit vers is een keerpunt in de jammerklacht van de psalm.

Is deze psalm dan wel bedoeld als jammerklacht?

Dezelfde rabbijn Hirsch ontleedt het woord 'lama' dat betekent waarom, waartoe en zegt dat er staat 'le-ma' hetgeen betekent: 'Om welke reden laat u mij in de steek'. Als een zieke een zware operatie moet ondergaan, zo legt de hedendaags orthodoxe rabbijn Abraham Twerski uit, ziet hij daar natuurlijk wel tegenop, maar als hij of zij weet dat het naar genezing zal leiden,

Is deze psalm dan wel bedoeld als jammerklacht?

wordt het al minder belastend. Als je deze psalm zo bekijkt, is het geen klacht over het verlaten worden, maar een van vertrouwen in G'd en de wens al deze ellende te begrijpen. Want al heel snel na het zware begin, kijkt de psalmdichter in vers 4 t/m 6 naar de voorouders, die op G'd vertrouwden. Weer wordt er even geklaagd in vers 7 t/m 9, om dan in vers 10 weer te vertellen hoe nabij G'd was vanaf de geboorte.

Hoewel psalm 22 volgens deze uitleg eerder als een psalm van hoop dan een van wanhoop moet worden gezien, spreekt er tevens uit dat het geen zonde is om te klagen. Ook de *Talmoed* zegt dat de mens in zijn wanhoop niet schuldig is als hij zich diep beklagt. Door te zeggen: "U hielp wel mijn voorouders, waarom helpt U mij dan niet", laat de psalmist zien dat hij in G'd gelooft en dat G'd almachtig is. Rabbi Levi Jitschak van Berditchef zei: "Je kan tegen G'd zijn of voor G'd, maar nooit zonder G'd".

Zelfs in zijn grootste nood wankelde koning David niet en bleef hij op G'd vertrouwen, want na alle uitdrukkingen van angst en zielepijn kon hij zeggen in vers 23:

Ik zal Uw naam verkondigen bij mijn broeders; temidden van de gemeenschap zal ik U prijzen.

Vers 17:

Dit vers geeft heel specifiek de kloof aan die er kan zijn tussen de bijbeluitleg in het jodendom en in het christendom. Allereerst gaan we terug naar de titel waarmee de psalm wordt aangegeven. Het

jodendom gebruikt bij de mondelinge verwijzing naar een psalm geen nummers, maar noemt een psalm bij zijn beginwoorden. Zoals ik in het begin al vertelde over psalm 145 die wordt aangekondigd als *Asjree*, zo wordt psalm 22 aangekondigd als *Mijn G'd, mijn G'd, waarom hebt U mij verlaten*.

Pinchas Lapide legde uit dat het beroemde tweede vers in de mond van Jezus niet bedoeld was als klacht tegen zijn Schepper, want dat paste helemaal niet in zijn karakter of zijn godsvertrouwen. Nee, Jezus gaf aan zijn leerlingen, die naar zijn executie kwamen om hem te steunen, nog een laatste les. 'Vertrouw op G'd. Hij laat niemand in de steek'. Het zou zelfs kunnen zijn dat hijzelf vanwege alle pijn niet verder kon praten, maar dat het volk de gehele psalm gezamenlijk heeft geciteerd.

Bij mijn verzameling psalmboeken was ook de vertaling van Dr. Ida G.M. Gerhardt en Dr. Marie van der Zeijde. Zij geven aan dat ze vertaalden uit de Hebreeuwse grondtekst, waarbij ze het eind van vers 17 vertaalden met: Een troep honden is om mij heen; rond mij hokt de wreedaardige bende die mijn handen doorstak en mijn voeten. Dr. F.M. Th. Böhl vertaalt het vers met: zij «doorboren» mijn handen en voeten

Gaan we naar de joodse vertaling van Dr. S.I. Mulder dan lezen we: Want honden omgeven mij; een rot van booswichten omringt mij, als een leeuw «verbrijzelende» mijn handen en voeten.

Het Hebreeuwse woord dat hier

Als je deze psalm zo bekijkt, is het geen klacht over het verlaten worden, maar een van vertrouwen in G'd en de wens al deze ellende te begrijpen

Gedachten rondom Psalm 22

David spreekt
over een
leeuw en
niet over het
doorboren
van handen
en voeten

vertaald is als ‘doorboren’ is Ka’arie. Maar dat woord kent het Hebreeuws helemaal niet. Het woord dat er het dichtst bijkomt, is kara hetgeen betekent opgraven, van de grond omhoog brengen, opdelen. In modern Iwriet is ‘het hart doorboren – dakar et libbo’. Maar in het Hebreeuws staat er: ke-arie, hetgeen betekent ‘als een leeuw’. Wat hier bedoeld wordt is in telegramstijl: Als de leeuw (zijn zij aan) mijn handen en voeten. Koning David spreekt over een leeuw en niet over het doorboren van handen en voeten. Dezelfde leeuw, de kleine Palestijnse leeuw die veel in het Midden-Oosten voorkwam, noemt hij ook in vers 13 en vers 22.

Volgens een schrijver op Internet kon deze maar één christelijke bijbelvertaling vinden die correct, dat wil zeggen naar de Hebreeuwse grondtekst was vertaald en dat was de Nieuwe Wereld Vertaling van de JHVH. Daar luidt de vertaling van vers 17: als leeuwen (hebben zij het gemunt op) mijn handen en voeten.

Psalm 22 eindigt met vers 32: Dat zij

komen en Zijn gerechtigheid verkondigen, die Hij verricht heeft aan het volk, dat nog geboren zal worden. Met ‘zij’ worden hier bedoeld degenen die G’ds verlossing mee zullen maken en die het dan weer vertellen aan de generaties die na deze verlossing uit de ballingschap geboren zullen worden.

Zoals G’d David heeft verlost van zijn vijanden, zo zal G’d zeker het joodse volk van diens vijanden verlossen.

Tot mijn verbijstering eindigt psalm 22 in alle christelijke vertalingen die ik heb geraadpleegd met: dat hij het was die het volbracht heeft. Een toevoeging die in de Hebreeuwse grondtekst nergens te vinden is.

Psalm 22 verwoordt het verlangen naar bevrijding van uit de ballingschap

Ida Gerhardt en Marie van der Zeijde maken ervan: vers 31: hun nakomelingschap zal hem dienen en zegt zijn nageslacht wie de Heer is. Vers 32: en dit komt zijn gerechtigheid melden

aan het volk dat geboren gaat worden. Omdat het door hem is volbracht. Volgens mij is dat geen vertaling uit de Hebreeuwse grondtekst, maar inlegkunde.

Bij het glas-in-loodraam van Marc Chagall

In de synagoge van het Hadassah ziekenhuis in Jeruzalem heeft de joodse schilder Marc Chagall de zegenspreuken van Jakob tot zijn zonen (Gen. 49) in glas-in-loodramen vertolkt.

In het raam van Juda wordt het koningschap, dat deze zowel in wereldlijke als in geestelijke zin temidden van zijn broers en van de volken mag uitoefenen, benadrukt (vgl. Gen 49:8-10; Ps. 78:68-70). Beelden die daarnaar verwijzen zijn:

- De kroon bovenin, teken van aardse koninklijke macht. Daarbij zijn de letters van de naam Juda in de kroon zo gevormd, dat ze de goddelijke naam JHWH oproepen. Zo verwijst de aardse Juda naar het goddelijke koningschap waarvan hij de vertrouweling is.
- De punten van de kroon. Deze worden weerspiegeld in de driehoekige daken van de stad Jeruzalem afgebeeld boven de leeuwenwelp. Het dubbele karakter van het aardse en hemelse Jeruzalem doemt op.
- De leeuwenwelp onder in het raam beeldt de eeuwige jeugd en de politieke heerschappij van Juda af. De leeuwenwelp geeft de aardse ondersteuning van het hemelse koningschap, gesymboliseerd door de kroon, weer.

De handen boven de kroon symboliseren mogelijk:

- De zegenende handen die deel uitmaken van de zegeningen van Jakob (Gen. 49:8) en van Mozes.
- De goddelijke handen die Juda kronen (Ps. 21:4).
- De zegenende handen van de priester in de Tempel die Israël zegenen.

De lichtkring die uitstraalt van de hemelse kroon over de stad Jeruzalem lijkt in die richting te wijzen.

Deze lichtkring doorbreekt de overheersende kleur rood, de bloedkleur van oorlog. Vrede daalt over de stad neer (Ps. 122).

De kleuren rood en wit zullen stellig verwijzen naar de verzen die de zegen van Jakob voor Juda afsluiten: “Hij zal zijn kleeft in wijn wassen en in druivenbloed zijn gewaad. Hij zal donkerder van ogen zijn dan wijn en witter van tanden dan melk” (Gen. 49:11b-12).

De breuk van synagoge

Bespreking van het boek van ds. C. den Boer,
Pasen - feest van bevrijding; uitg. Boekencentrum
te Zoetermeer, 2005. 114 pagina's; prijs: € 10,50
Een uitgave van het Centrum voor Israëlstudies

C.J. van den Boogert

Enkele fundamentele vragen

In de tweede publicatie van het Centrum voor Israëlstudies worden door ds. C. den Boer enkele fundamentele vragen over de viering van het paasfeest door de kerk gesteld.

Waarom viert de christelijke kerk het paasfeest? En waarom viert zij dat feest niet op dezelfde dag als de Joden Pesach vieren?

Dat laatste is zeer opmerkelijk, want "Pesach is het feest van de bevrijding van het joodse volk door Israëls God uit het slavenhuis van Egypte. En Pasen is het feest van de bevrijding van de christelijke gemeente die bij Israël is ingelijfd door de Messias Jezus."

Toch heeft de kerk blijkbaar bewust gekozen voor een andere paasdatum.

Vanwaar dat verschil in paasdata?

Door welke motieven heeft de kerk zich bij het uiteengroeien van de twee vieringen laten leiden? Dit zijn de fundamentele vragen die door ds. C. den Boer aan de orde worden gesteld.

De kerk geworteld in Israël

In de eerste twee hoofdstukken, 'Pesach in het Oude Testament en in het Jodendom' en 'Pasen in het Nieuwe Testament en in de Vroege Kerk' wordt het ontstaan van Pesach beschreven. Ruime aandacht wordt besteed aan de wijze waarop de 'séderavond' door het joodse volk voor de verwoesting van de tempel gevierd werd en hoe het ook nu nog wordt gevierd. Benadrukt wordt dat het bij de pesachviering op de séderavond

niet slechts gaat om het herdenken van een historisch feit uit het verleden, maar vooral om een steeds weer opnieuw beleven, hoe geweldig de God van Israël is.

In het Nieuwe Testament wordt over de viering van het pesachfeest door Jezus verteld. Jezus heeft tijdens de sédermaaltijd het Heilig Avondmaal ingesteld. Niet als een gedachtenismaaltijd aan zijn dood en opstanding los van het pesachfeest. "Maar Jezus heeft blijkbaar bewust de lijn van de gedachtenis van de uittocht uit Egypte in het joods pesachfeest willen doortrekken naar de gedachtenisviering van zijn dood en opstanding in de viering van het Heilig Avondmaal. Deze twee gedachtenisvieringen zijn door Christus Zelf ten nauwste aan elkaar verbonden als manifestaties van het grote heilshandelen van God".

Dat pleit er voor om Pesach en Pasen op dezelfde datum te vieren.

Pasen in de Vroege Kerk

In de eerste en tweede eeuw heeft slechts een klein gedeelte van de kerk het Pascha op dezelfde dag als de synagoge gevierd. Op de in Exodus 12 door God Zelf bevolen 14e dag van de eerste maand van het joodse jaar, de maand Nisan. Dit waren christenen, wellicht joodse gelovigen in Jezus, in de kerk van Klein-Azië. Hier vallen Pesach en Pasen samen. Deze christenen worden de *quartodecimanen* (mensen van de veertiende dag) genoemd. Zij "wilden geen paasfeest vieren los van Israël, maar samen met de Joden." In de kerk van het Westen, onder aanvoering

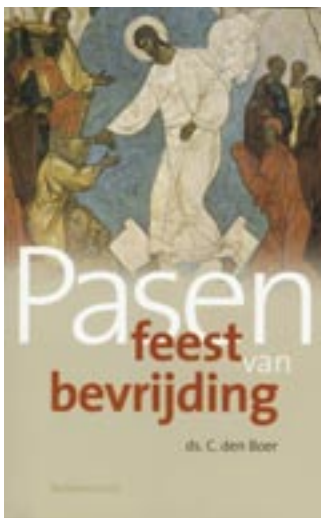
en kerk vanwege de

van Rome volgde men een andere praktijk. Daar verschoof men het paasfeest naar de zondag die direct op de 14e Nisan volgde. Dat had tot gevolg:

- dat enerzijds de band met de joodse viering bleef bestaan;

- dat anderzijds de dag van de opstanding van Christus werd benadrukt.

Bij deze wijze van vieren werden kruislijden en de opstanding van Jezus door de kerk verbonden.

Dat lijkt positief. Toch komt reeds in een brief van bisschop Ignatius, geschreven in 107 n. Chr., de groeiende controverse met het jodendom openbaar. Ignatius wil elke vorm van jудаïsme bestrijden en

de sabbat afschaffen. De strijd om de paasdatum begint te ontluiken. De kerk dreigt de tak waarop zij zit te gaan doorzagen.

Nicea

In het derde hoofdstuk van het boek, 'Pasen en het concilie van Nicea', wordt beschreven hoe de strijd om de paasdatum wordt toegespitst.

Het is de tijd van keizer Constantijn, de eerste Romeinse keizer die zich tot het christelijk geloof bekeerde. Evenals de kerk streefde hij naar eenheid in het immens grote Romeinse rijk.

De kerk meende die eenheid het best te kunnen waarborgen door één paasdatum voor de gehele kerk vast te stellen. Pasen is immers het hoofdfeest.

Op het concilie dat in 325 in Nicea werd gehouden, besloot de kerk:

- De eerste zondag na de eerste volle maan na de dag waarop de lente begint, wordt de feestdag van de opstanding (Pasen).

- Pasen zou zo altijd vallen tussen 22 maart en 25 april.

- Het christelijke paasfeest mocht in geen geval met het joodse samenvallen.

Met dit laatste besluit had de kerk in feite de tak waarop zij zat doorgezaagd of, om het beeld van Paulus in de brief aan Rome te gebruiken, ze had zichzelf van de olijfboom weggesnoeid (Rom. 11:17-24).

Gelukkig had de kerk één ding nagelaten. Ze had de boom niet ontworteld. Door bij de keuze van de paasdatum uit te gaan van de eerste volle maan en van de eerste voorjaarsdag (het lentepunt) is ze toch verbonden gebleven met de joodse pesachdatum. De negatieve rol die keizer Constantijn ten opzichte van de Joden gespeeld heeft, komt uit in een brief van de keizer aan het concilie. Hij schrijft o.a.:

- 'Het is de heiligste van alle feesten onwaar-dig om de gewoonte (de berekening) van de Joden te volgen...Het is onze plicht niets gemeenschappelijks te hebben met de moordenaars van onze Here.

- Wij wensen ons af te zonderen van het verfoeilijke gezelschap van de Joden...Zulk een verdorven volk.'

Het is duidelijk. Voor Constantijn had Israël afgedaan. De kerk had de plaats van Israël ingenomen. Dit werd manifest in het besluit van het concilie om de viering van het paasfeest los te koppelen van de viering van Pesach.

De breuk van synagoge en kerk...

Pesach en Pasen in één adem

Ondanks alle inspanningen is het de kerk niet gelukt om tot een gemeenschappelijke paasdatum te komen. De westerse en de oosterse kerk hebben door de eeuwen heen een verschillende telling gehandhaafd.

Gelukkig is de kerk tot op heden ook niet ingegaan op een verzoek om een 'vaste paasdatum' te kiezen. Dit verzoek is voornamelijk door economische motieven ingegeven. Als men er op in zou gaan, dan wordt het paasfeest losgekoppeld van het door de Joden altijd in acht genomen maanjaar en van het begin van de lente. W. Barnard formuleerde op 11 oktober 1975 het gevolg van zo'n besluit in een geruchtmakend artikel in Trouw als volgt:

"Met de acceptatie van een vaste paasdatum degraderen we het Oude Testament, dan gaan we voorbij aan de zin en de strekking van het oudtestamentische Pascha en dus aan de zin van het nieuwtestamentische Pascha..."

Nu het derde millennium is aangebroken houdt ds. C. den Boer in zijn boek een pleidooi voor "één gemeenschappelijke paasdatum voor alle kerken verbonden met de datum van Pesach." Hij motiveert dit

pleidooi met de woorden: "Want voor die datum heeft Israëls God zelf gekozen en op die datum heeft onze Meester de zijnen tijdens het laatste Avondmaal uit zijn lijden, sterven en opstanding bediend."

Wordt Pesach op deze wijze niet door de kerk geannexeerd? Neen, zegt hij, maar "de christenen uit de volkerenwereld schuiven aan aan de sédertafel op de zondag direct na de 14e Nisan. Ter gedachtenis aan Gods grote daden in de geschiedenis van Israël, in de uittocht uit Egypte en – in het verlengde daarvan – in de verlossing die Jezus Christus tot stand heeft gebracht in kruis en opstanding."

Het boek "Pasen feest van bevrijding" is zeker waard aangeschaft te worden. Het wordt nog verrijkt met een drietal Excursen:

Excurs A:

1. De Joodse kalender.
2. Kalenderzaken.

Excurs B:

Over de joodse viering van Pesach nu.

Excurs C:

Over het verschil tussen de synoptische evangeliën en het Evangelie van Johannes inzake de paasdatum.

Colofon

Commissie van redactie

drs. C.J. van den Boogert
ds. A. Brons
ds. H.D. Rietveld

Eindredacteur

drs. C.J. van den Boogert
Graspieper 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
booge269@planet.nl

Internetpagina

www.kerkenisrael.nl

Administratieadres

Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Vijftien Morgen 1
3901 HA Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkb@cgk.nl

Penningmeester

H. van Braak
Prins Willem-Alexander-
park 133
3905 CD Veenendaal

tel.: (0318) 51 54 27

e-mail:

h.h.van.braak@hccnet.nl
Gironummer 365271,
t.n.v. penningmeester
deputaten Kerk & Israël
CGK te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester; hij geeft ook gaarne informatie over diverse aan te bevelen projecten.